

Stasys Karazija (sėdi) kartu su Pilietinės iniciatyvos draugijos „Mūsų Dzūkija“ nariais. Punia, 2020.

Stasys Karazija – miškininkystės mokslui pašvęstas gyvenimas

Akad. Alfas Pliūra

Vienas žymiausių, vyriausių ir garbingiausių miškotyros mokslo kūrėjų, profesorius, habilituotas gamtos mokslų daktaras, Lietuvos mokslų akademijos narys emeritas STASYS KARAZIJA švenčia savo garbingą 95-erių metų jubiliejų.

S. Karazija gimė 1930 m. gruodžio 14 d. Panevėžio apskrities Subačiaus valsčiaus Terpeikių kaime ūkininko ir eigulio šeimoje. 1937–1941 m. mokėsi Kupiškio rajono Lukonių pradžios mokykloje, 1942–1949 m. – Kupiškio gimnazijoje. Jo vaikystė prabėgo Terpeikiuose kartu su dviem broliais ir dviem seserimis. Iš pradžių lankė Lukonių pradžios mokyklą, kur baigė keturis skyrius, vėliau perėjo mokytis į Subačiaus pradžios mokyklą, paskui – į Kupiškio gimnaziją. Gimnazijoje mokėsi gerai, buvo klasės seniūnas ir kandidatas į sidabro medalininkus. Augdamas prie miško ir matydamas, kaip tėvas dirba eiguliu, jis nuo vaikystės buvo susijęs su mišku. Tai, matyt, nulėmė jo pasirinkimą studijuoti miškininkystės mokslus, nors anuomet dar nebuvo tvirtai apsisprendęs, kur pasuks.

Stasys Karazija su studentais.

1949–1954 m. S. Karazija studijavo Lietuvos žemės ūkio akademijos (LŽŪA) Miškų ūkio fakultete. Studijų metais, doc. E. Purvino paskatintas, įsitraukė į mokslinę veiklą. Jis aktyviai reikėsi studentų visuomeniniame gyvenime, ypač mokslinės draugijos veikloje. Dar būdamas studentu, 1953–1954 m. dirbo Lietuvos miškų instituto laborantu. 1954 m. baigė LŽŪA Miškų ūkio fakultetą ir įgijo miškų ūkio inžinieriaus diplomą su pagyrimu. Kadangi jis nebuvo komjaunuolis ir neieškojo protekcijų, į aspirantūrą nepateko. 1954 m. buvo paskirtas Šimonių girininku Rokiškio miškų ūkyje (iki 1956), 1957 m. sausio 1 d. jis tapo naujai įkurto Šakių miškų ūkio vyriausioju miškininku ir trejus metus kūrė šį miškų ūkį (1957–1960). Dirbdamas šiame ūkyje buvo vienas pirmųjų Lietuvoje, pradėjusių vykdyti neplynuosius pagrindinius kirtimus. Visą gyvenimą miškininkystei paskyręs akademikas iki šiol pamena pirmąjį Šimonių girininko darbą. Čia įgijo miškininkystės praktinio darbo įgūdžių, vėliau labai pravertusių tolesnėje veikloje. Dirbdamas Lietuvos miškų institute 30 metų mokslinį darbą, jis niekada nenutraukė ryšių su miškininkais.

Plečiantis Miškų tyrimo institutui, 1960 m. S. Karazija buvo pakviestas dirbti mokslinį darbą. Atsiradus galimybei ir susiklosčius šeimyninėms aplinkybėms, jis perėjo dirbti į Lietuvos miškų institutą (tuometį Lietuvos miškų ūkio mokslinių tyrimų institutą). Čia nuo 1960 m. iki 1999 m. jis perėjo visas pareigybės – nuo jaunesniojo mokslinio bendradarbio iki instituto direktoriaus. 1960–1961 m. dirbo Lietuvos miškų instituto jaunesniuoju moksliniu bendradarbiu, 1961–1969 m. – Miško dirvožemių ir miško tipologijos skyriaus vyresniuoju moksliniu bendradarbiu. Kartu mokėsi neakivaizdinėje aspirantūroje.

1965 m. gegužės 12 d. S. Karazija Baltarusijos S. Kirovo technologijos institute apgynė miškotyros mokslų disertaciją „Lietuvos TSR beržynų tipai ir produktyvumas“ (vadovas – Latvijos žemės ūkio akademijos profesorius Karlas Saksas) ir įgijo žemės ūkio mokslų kandidato laipsnį (1993 m. buvo nostrifikuota kaip miškotyros daktaro disertacija).

1969–1970 m. S. Karazija dirbo Kauno botanikos sodo vyresniuoju moksliniu bendradarbiu, 1970–1974 m. – Lietuvos miškų instituto vyresniuoju moksliniu bendradarbiu. 1973–1989 m. jis vadovavo instituto Miško dirvožemių ir miško tipologijos skyriui.

1980 m. spalio 9 d. Baltarusijos SSR mokslų akademijos V. Kuprevičiaus eksperimentinės botanikos institute S. Karazija apgynė biologijos mokslų daktaro disertaciją „Pietų Pabaltijo miškų tipologinė klasifikacija kaip jų sudėties optimizavimo ir produktyvumo padidinimo pagrindas“ ir įgijo biologijos

Stasys Karazija (pirmoje eilėje ketvirtas iš kairės) tarp Lietuvos miškų instituto darbuotojų, minint instituto 50-metį. 2000.

mokslių daktaro laipsnį (1993 m. nostrifikuota kaip biologijos habilituoto biomedicinos mokslų (biologija) daktaro disertacija, kodas 01 B).

1989–1992 m. S. Karazija dirbo Lietuvos miškų ūkio mokslinių tyrimų instituto direktoriaus pavaduotoju moksliniam darbui, 1992–1994 m. – Lietuvos miškų instituto Miško tipologijos skyriaus vedėju, 1994–1997 m. – Lietuvos miškų instituto direktoriumi, 1997–2007 m. – Lietuvos miškų instituto Senato ir Tarybos pirmininku. 1993 m. S. Karazijai suteiktas profesoriaus vardas. 1996 m. jis buvo išrinktas Lietuvos mokslų akademijos (LMA) nariu korespondentu, nuo 2011 m. tapo LMA nariu emeritu. 2020 m. akademikas apdovanotas LMA atminimo medaliu.

Akademikas S. Karazija yra vienas žymiausių Lietuvos miškininkystės mokslų kūrėjų, įnešusių svarų indėlį į biogeocenotinę miško, kaip ekosistemos, sampratą. Jo mokslinė veikla buvo sutelkta į Lietuvos miško ekosistemų struktūros tyrimus, kurių rezultatai padėjo spręsti fundamentinius miško biologijos ir ekologijos klausimus ir praktinius miško ūkinės veiklos uždavinius. S. Karazija daugiau nei keturis dešimtmečius vykdė miškotyros, geobotanikos, aplinkotyros, miško tipologijos, bendrųjų cenotinės struktūros pažinimo tyrimus, nagrinėjo medynų struktūros formavimo ir ūkininkavimo juose savitumus, miškų apsaugines funkcijas ir jų vaidmenį landšafto ekologijai. Daug nuveikė plėtodamas biogeocenotinius miško formacijų tyrimus Lietuvoje. Vadovaudamasis biogeocenotine (ekosistemine) miško bendrųjų samprata, sudarė Lietuvos ir Karaliaučiaus srities miškų tipologinę klasifikaciją, taksonų terminijai pritaikydamas dar prof. P. Matulionio siūlytus liaudiškus pavadinimus. Dirvožeminę miško tipologinę klasifikaciją (prof. M. Vaičio), plačiai naudojamą Lietuvoje miškų racionaliam tvarkymui, S. Karazija papildė visų miško tipų serijų (augaviečių tipų) biogeocenotine charakteristika. Jo sudaryta biocenotinė klasifikacijos sistema dabar naudojama tiek moksliniams tyrimams, tiek miškotvarkos papildymui.

S. Karazija nustatė Lietuvos sąlygomis svarbiausias ekologines miško funkcijas, priklausančias nuo vietovės geografinės padėties, klimato sąlygų, miškų rūšinės sudėties, struktūros ir kitų veiksnių. Jis reikšmingai prisidėjo kuriant vientisas produktyvių mišrių medynų formavimo sistemas. Keletą metų

Stasys Karazija tarp miškininkų.

dirbo pagal tarptautinį projektą „Saugomos miškų teritorijos Europoje: analizė ir harmonizavimas“, analizavo Lietuvos saugomų teritorijų savitumus Europos atitinkamų teritorijų kontekste. Savo tyrimais siekia parengti ypač saugomų miško kompleksų išskyrimo, apsaugos ir naudojimo mokslinius pagrindus, atkurti paprastųjų pušų sengires Kuršių nerijoje, įvertinti nacionalinių parkų rezervatinių zonų miškų įvairovę ir būklę.

Akademikas S. Karazija ypač aktyviai dalyvauja sprendžiant miškų ūkio ir aplinkosaugos suderinamumo klausimus. Remdamasis savo ir kitų mokslininkų ilgamečiais tyrimais ir praktine patirtimi, jis ne kartą kritikavo „Natura 2000“ miško buveinių išskyrimo Lietuvoje procesą ir metodiką, neatitinkančią Europos Sąjungos pateiktų buveinių skyrimo rekomendacijų. Akademiko S. Karazijos ir kitų miškininkų keliami nuogaštavimai dažniausiai yra susiję su tuo, kad buveinės buvo išskiriamos neadekvačiai dideliuose plotuose ir pagal netikslius kriterijus. Tai neatitinka tikrosios biologinės įvairovės padėties, buveinių būklės įvertinimo ir sukelia didelių apribojimų miško savininkams, bendrovėms bei Valstybinių miškų urėdijai. Visų pirma pabrėžiamas neteisingas buveinių tipų identifikavimas – tam tikriems buveinių tipams priskiriami plotai, kurie iš tikrųjų neatitinka tiek buveinių biologinių kriterijų, tiek geografinės paplitimo zonos.

Akademikas S. Karazija tvirtina, kad, remiantis daugelio užsienio tyrėjų duomenimis, Lietuva nepatenka į taigos (borealinių miškų) zoną, o tikrasis Vakarų taigos (9010) išsibarsčiusių likutinių buveinių plotas Lietuvoje galėtų siekti tik apie 6–7 tūkst. hektarų. Tačiau Gamtos tyrimų centro specialistai, vykdydami „Natura 2000“ buveinių išskyrimo projektą, šiai buveinei priskyrė net nebrandžius eglynus ir pušynus, kuriuose intensyviai ūkininkaujama, nors EB svarbos natūralių buveinių inventorizavimo vadove nurodoma, kad tai turi būti seni, žmogaus veiklos nepaliesti ar menkai paliesti medynai, reprezentuojantys klimakso ar vėlyvąsias sukcesijos stadijas, bei po gaisrų savaime susiformavę pakaitiniai medynai. Be to, Lietuvoje Vakarų taigos buveinėms priskirtos net tokios vietos, kuriuose auga ažuolai, nors ažuolai yra visiškai nebūdingi taigai, kuri turėtų būti spygliuočių miškas. S. Karazija pažymi, kad 2012–2015 m. buveinės pakartotinai inventorizuotos pagal Gamtos tyrimų centro parengtą metodiką

(EB svarbos natūralių buveinių inventorizavimo vadovas, 2012), kurioje miško buveinių išskyrimo reikalavimai labai sumažinti ir visiškai neatitinka europinių kriterijų (*Interpretation Manual of European Union Habitats – EUR28*, 2013). Tai lėmė, kad Vakarų taigos buveinių Lietuvoje rasta net 58 tūkst. ha, o tai rodo perteklinį ir neteisingą priskiriamų plotų mastą.

Kalbėdamas apie skroblynus (9170), S. Karazija teigia, kad brandžių, buveinių išskyrimo kriterijus atitinkančių skroblynų plotas Lietuvoje sudaro tik kelis šimtus hektarų. Nors teritorijų, kur aptinkama skroblių, gali būti ir keli tūkstančiai hektarų, didelė jų dalis nėra pakankamai sena ar vertinga, kad atitiktų Buveinių direktyvos reikalavimus. Akademikas kelia klausimą dėl paties buveinių nustatymo proceso skaidrumo ir pagrįstumo. Miško savininkų ir specialistų nuogąstavimus jis apibendrina teiginiu, kad saugomos buveinės nustatomos „iš akies“ arba remiantis nepakankamu moksliniu inventorizavimu, o vėliau lengva ranka įteisinamos kaip privalomos saugoti. Klaidingas ar perteklinis buveinių išskyrimas tiesiogiai paliečia ne tik Valstybinių miškų urėdiją, bet ir tūkstančius privačių miško savininkų (Lietuvoje jų yra apie 300 tūkst.). Išskyrus buveines, taikomi griežti ūkinės veiklos apribojimai, kurie gerokai mažina jų turto vertę, riboja galimybes naudotis miško ištekliais ir sukelia neproporcingą našta privatiems asmenims.

Akademikas S. Karazija kartu su kitais trimis miškotyros akademikais ne kartą išsakė argumentus ir net raštu kreipėsi į Lietuvos Respublikos Prezidentą, Vyriausybę ir kitas institucijas, teigdami, kad netikslinga visam Punios šilui suteikti rezervato statusą ir į griežtą rezervatą įtraukti miško genetinius draustinius. Šie miškotyros ekspertų argumentai buvo grindžiami teiginiais apie apsaugos perteklių ir biologinės bei genetinės vertės išsaugojimo specifiką. S. Karazija pabrėžė, kad griežto rezervato statuso suteikimas visai Punios šilo teritorijai iš esmės yra nereikalingas arba nepakeičia esamos padėties, nes apsauga jautriausioms ir vertingiausioms Punios miško dalims jau buvo užtikrinta esamu rezervato statusu (iki 2022 m. išplėtimo). Likusi šilo dalis buvo saugoma draustinio statusu, kuris, anot jo, taip pat užtikrino visišką teritorijos apsaugą. Akademikas kritikavo didesnę rezervato plotą kaip perteklinę priemonę. Punios šile esantys genetiniai miško draustiniai skirti unikaliam vietiniam medžių genofondui (pvz., Punios šilo pušies ar eglės) išsaugoti ir atkurti. Miškotyros ekspertų teigimu, jų prijungimas prie griežto gamtinio rezervato būtų netikslingas ar net žalingas dėl šių priežasčių:

Stasys Karazija (pirmas iš dešinės) su profesoriais Punioje.

Stasys Karazija (trečias iš kairės) LMA išvykoje Anykščių medelyne. 2017.

1. Prieštaravimas aktyviai priežiūrai: rezervato statusas reiškia griežtą neliečiamumą ir bet kokios ūkinės veiklos draudimą (principas „palik gamtą ramybėje“). O genetiniuose draustiniuose, norint išsaugoti genetinę vertę ir sveiką medyno būklę, būtinos aktyvios miškotvarkos priemonės (pvz., atrankiniai kirtimai, sėklų surinkimas, parama atsikūrimui, kenkėjų kontrolė ir kt.), siekiant užtikrinti nuolatinį visavertį atsikūrimą ir medynų tvarumą. Integravus juos į rezervatą, genetinio išsaugojimo tikslas būtų neįgyvendinamas.

2. Kenkėjų plitimo rizika: miškininkai (įskaitant ir kitus ekspertus, rėmusius S. Karazijos poziciją) įspėjo, kad sustabdžius bet kokią ūkinę veiklą dideliame plote, ypač eglynuose, nekontroliuojamas žievėgraužio tipografo plitimas gali sunaikinti didelę dalį eglių, o tai drastiškai pakeistų miško ekosistemą ir būtų žalinga saugomoms buveinėms bei rūšims. Rezervato statusas, užkertantis kelią sanitariniams kirtimams ar kitiems miško sveikatingumo priežiūros darbams, tokiu atveju taptų kenksmingas.

3. Genetinių išteklių praradimas: negalėjimas vykdyti priežiūros ir sėklininkystės darbų ilgainiui galėtų lemti unikalių Punios šilo pušies ir eglės populiacijų genetinių išteklių praradimą arba jų vertės sumažėjimą.

4. Prieinamumo visuomenei apribojimas: dar vienas akademiko argumentas dėl rezervato režimo netikslingumo – jo atskyrimas nuo visuomenės. Punios šilas dar nuo Vytauto laikų buvo kunigaikščių medžioklės plotas ir turėjo griežtesnę nei kiti miškai apsaugą. Ir prieškarui jis buvo išskirtinai traktuojamas, ir pokariu turėjo draustinio statusą, tačiau išliko prieinamas visuomenei. Paskelbus rezervatu ši teisė tampa labai apribota, kuo ypač nepatenkinti vietos gyventojai. Pastarieji rengė net piketus ir įvairias protesto akcijas, kad Punios šilas nebūtų paskelbtas rezervatu.

Apibendrinant, S. Karazijos pozicija remiasi tuo, kad norint išsaugoti unikalią Punios šilo vertę, buvo būtinas subalansuotas ir specifinis apsaugos režimas (draustinis ir maža rezervato dalis), leidžiantis aktyvią veiklą vykdyti ten, kur ji reikalinga (pvz., genetiniuose medynuose ir kovojant su kenkėjais), o ne taikyti universalų ir griežtą rezervato režimą visai teritorijai.

Stasys Karazija su užsienio mokslininkais.

Deja, sprendimai miškininkystės srityje LR Vyriausybėje dažniau priimami neįsiklausant į miškotyros (miškininkystės, miško ekologijos, miško genetikos) ekspertų argumentus ar net vietinių gyventojų nuomonę, o remiantis gamtosaugininkų propaganda ir veikla, dažnai finansuojama gausiais Europos fondų projektais.

S. Karazija per visą savo mokslinės veiklos laikotarpį dalyvavo sprendžiant per 40 mokslinių projektų (temų). Vadovavo 30 projektų tyrimams ir jų pagrindu parengė ir paskelbė daugiau kaip 230 mokslinių darbų bei straipsnių, tiek pat mokslo populiarinimo straipsnių bei svarbių mokslinių-praktinių rekomendacijų. Dalyvavo rengiant įstatymus (pvz., Miškų įstatymą, Saugomų teritorijų įstatymą), įvairius normatyvus, taisykles ir programas.

S. Karazija yra devynių knygų (monografijų, vadovėlių) autorius, bendraautoris bei sudarytojas ir atsakingasis redaktorius. Parašė knygas: „Pietų Pabaltijo miškų tipologijos ir biogeocenologijos klausimai“ (1977, rusų k.; sudarytojas ir vienas iš autorių), „Lietuvos miškų augalai“ (1977, su bendraautoriais), „Lietuvos miškų tipai“ (1988). Vienas iš vadovėlio „Miškininkystė“ (1979) autorių. Parašė monografiją „Miškai ir saugomos teritorijos“ (1994), sudarė monografijas „Lietuvos ažuolynai: išsaugojimo ir atkūrimo problemos“ (1997, su bendraautoriais) ir „Ekologinis miškų vaidmuo Lietuvoje (2000, pagrindinis jos autorius), leidinį „Kupiškio gimnazijos X laida“ (2000), knygą „Lietuvos miškų institutas“ (2000, yra jos bendraautoris) ir vadovėlį „Miško ekologija“ (2008, yra pagrindinis jo autorius). Apie S. Karaziją išleista „Bibliografinė rodyklė“ (2000). Savo gyvenimą jis yra aprašęs atsiminimų knygoje, skirtoje artimiesiems, kuri taip ir vadinasi „Gyvenimo ir minčių fragmentai“. Joje telpa viskas: ir akademinio biografijos faktai, įvykiai, ir filosofinės, politinės mintys.

1995 m. S. Karazija inicijavo Baltijos šalių tarptautinio mokslo žurnalo „Baltic Forestry“ leidybą ir daug metų buvo šio žurnalo redakcinės kolegijos narys (1995–2009). Jis taip pat ilgą laiką buvo mokslo žurnalo „Miškininkystė“ vyriausiasis redaktorius (1994–2019 m., iki 2021 m. – redakcinės kolegijos narys), žurnalų „Žemės ūkio mokslai“ (1999–2010) ir „Dendrologija Lituaniae“ redakcinių kolegijų narys bei Žemės ūkio enciklopedijos konsultantas.

S. Karazija buvo daugelio mokslinių bei gamybinių konferencijų, pasitarimų dalyvis. Skaitė pranešimus tarptautinėse mokslinėse konferencijose Ukrainoje, Gruzijoje, Suomijoje, Vokietijoje, Baltarusijoje, Rusijoje, Šveicarijoje.

Be mokslinės veiklos akademikas dirbo ir pedagoginį darbą. Skaitė paskaitas miškotyros, miško ekologijos, miško tipologijos bei augalijos klasifikacijos klausimais LŽŪA Miškų ūkio fakulteto (dabar Vytauto Didžiojo universiteto (VDU) Žemės ūkio akademija) studentams ir doktorantams, vedė mokymąsias praktikas studentams bakalaurams, magistrantams bei doktorantams, skaitė paskaitas miškų ūkio gamybos specialistų tobulinimosi kursuose.

Buvo tris disertacijas apgynusių doktorantų mokslinis vadovas, 15 doktorantūros komitetų narys, 17 disertacijų oficialus oponentas. 1985–1992 m. buvo Biologijos mokslų disertacijų gynimo Specializuotos tarybos prie Botanikos instituto narys, 1998–2003 m. – VDU jungtinės ekologijos ir aplinkosaugos krypties doktorantūros ir habilitacijos komisijos narys.

S. Karazija aktyviai dalyvavo ir dalyvauja mokslinėje, organizacinėje ir visuomeninėje veikloje. Jis buvo SSRS mokslų akademijos Miško problemų tarybos sekcijos pirmininko pavaduotojas (1989–1992), IUFRO (Tarpautinės miškų tyrimo organizacijų sąjungos) tarybos narys (1995–2003), COST Action E27 PROFOR (saugomos miškų teritorijos Europoje) priežiūros komiteto narys (2001–2005), mokslo laipsnių ir pedagoginių mokslo vardų nostrifikacijos komisijos narys, mokslo institucijų vertinimo ekspertų komisijos narys (1994, 2001), mokslo ir studijų fondo ekspertas (2005–2008), Botanikos instituto specializuotos tarybos disertacijų gynimui narys (1985–2005), Lietuvos mokslo tarybos ekspertas (2003–2007), VDU jungtinės doktorantūros komisijos narys, Miškų ūkio ministerijos mokslinės-techninės tarybos narys, Aplinkos ministerijos konsultacinės tarybos narys.

Aktyviai dalyvavo Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio veikloje, buvo Miškininkų sąjūdžio tarybos pirmininkas, aktyvus visuomenininkas, įsitraukęs į gamtosauginių organizacijų veiklą, ilgametis Girionių miškininkų choro dalyvis. Yra Lietuvos miškininkų sąjungos garbės narys, Lietuvos dendrologų draugijos garbės narys, Lietuvai pagražinti draugijos narys, visuomeninės organizacijos „Consilia academica“ komiteto „Kad Lietuva neišsivaikščiėtų“ narys, miškininkų senjorų klubo „Giriūnai“ pirmininkas.

Šiuo metu akademikas S. Karazija yra Lietuvos agrarinių ir miškų mokslų centro Miškų instituto neetatinis konsultantas, rūpinasi ilgalaikių turimų objektų miškuose išsaugojimu ir tyrimų tęstinumu, toliau aktyviai dalyvauja polemikoje dėl miškininkystės ir aplinkosaugos suderinamumo. Dažnai dalyvauja tiek LMA Žemės ir miškų ūkio mokslų skyriaus, tiek Miškininkų sąjungos bei miškininkų senjorų klubo „Giriūnai“ rengiamose išvykose į svarbius miškų ūkio objektus, įvairias saugomas teritorijas, problemines bei rekreacines vietas ir kt. Be to, akademikas mėgsta keliones į užsienio šalis – įspūdingiausia iš jų buvo po Pietų Afriką. Mėgsta pasidaruoti sode, retkarčiais dalyvauja medžioklėje, mielai skaito istorines knygas bei memuarus. Daug dėmesio skyrė šeimai – su žmona Aldona užaugino dvi dukras, Astą ir Daivą, džiaugiasi anūku.

**Energiam ir dalykiškam gerb. Akademikui linkime dar daug naujų įžvalgų,
šilto bendravimo ir neblėstančio entuziazmo mokslinėje ir visuomeninėje veikloje!**

Akad. A. Pliūros archyvo nuotraukas